

חברי המותב:

פרופ' אלי לדרמן

פרופ' משה מברך

עו"ד דביר פלג

בעניין: המערערת -

ע"י ב"כ עו"ד דוד וידר

הנקבלת

-נגד-

אוניברסיטת תל – אביב,

ע"י ב"כ עו"ד ירון זהבי, המזכירות האקדמית, אוני' תל - אביב

הקובלת

ערעור על הכרעת דינו וגזר דינו של כבוד הממונה על המשמעת, פרופ' רון חריס בתיק: ד/2006/17, מהתאריכים: 20 ביוני 2006 ו – 19 ביולי 2006.

פסק – דין

זהו ערעור על הכרעת דינו של הממונה על המשמעת בגין הרשעת המערערת בעבירה של ניסיון הונאה. הודעת הערעור אינה כופרת בהרשעת המערערת, על פי הודאתה, בעבירה של הפרת הוראות. בנוסף, מוגש הערעור כנגד חומרת העונש שנגזר על ידי הממונה על המשמעת.

עובדות המקרה

1. המערערת הנה סטודנטית בחוג למזרח אסיה בפקולטה למדעי הרוח.
2. ביום 28 בפברואר 2006, נטלה המערערת חלק במבחן אשר התקיים בקורס "מבוא לתולדות הודו המסורתית" (להלן – "הבחינה"). בעת הבחינה, יצאה המערערת לחדר הנוחיות. עם שובה של המערערת לחדר המבחן היא נשאלה על ידי המשגיחה, הגברת שולה גבאי (להלן: "המשגיחה"), מה יש לה בכיסיה. בתגובה לשאלת המשגיחה, הוציאה המערערת מכיסיה מכשיר טלפון נייד.
3. עם תום הבחינה, עזבה המערערת את האולם בו התקיימה הבחינה (להלן: "האולם"). עם צאתה של המערערת את האולם, יצאה המשגיחה בעקבותיה וביקשה ממנה בשנית להוציא את הדברים שיש בכיסיה.

4. לטענת המערערת היא שכחה את הדפים בכיס מעילה ונכנסה עימם לבחינה. היא הודתה כי חשה בדפים בעת שהתבקשה על ידי המשגיחה לרוקן את כיסיה בשוכה מהשירותים, אך הייתה נבוכה לשלוף אותם אל מול הכיתה הנבחנת, ולכן לא הוציאה את הדפים יחד עם הטלפון הנייד.
5. המערערת הואשמה בהונאה והפרת הוראות בבחינה. המערערת הודתה באישום של הפרת ההוראות, בהקשר של החזקת הטלפון הנייד והחזקת הדפים, אולם כפרה באישום ההונאה.

פסק דינו של הממונה על המשמעת

6. הממונה על המשמעת, פרופ' חריס, דן בטענות הצדדים באריכות, ובהכרעת דינו דחה את טיעוני המערערת והרשיע אותה בעבירה של ניסיון להונאה. הממונה מסביר כי: "ההלכה המבוססת מזה זמן, הן בערכאה זו והן בערכאת הערעור, היא כי: 'כאשר הוכח שתלמיד החזיק בחומר אסור שאסור היה להכניסו לחדר הבחינה, חזקה עליו שהביאו מתוך כוונה לעשות בו שימוש, קרי: מתוך כוונת הונאה'".
7. הממונה על המשמעת פסק כי: "מכלול העדויות והנסיבות מביאים אותי למסקנה כי הנקבלת לא סיפקה הסבר סביר להמצאות החומר האסור בכיסה, על כן חזקה עליה שהביאה את הדפים המקופלים ובהם החומר האסור לחדר הבחינה מתוך כוונה לעשות בו שימוש. מאחר ולא הוכח בפני כי עשתה בפועל שימוש בחומר זה אני מרשיע אותה בזאת בעבירה של ניסיון להונאה".
8. הממונה על המשמעת גזר את עונשה של המערערת כדלקמן:
- א. הרחקה בפועל למשך סמסטר, הוא סמסטר א' של שנה"ל תשס"ז.
 - ב. הרחקה על תנאי למשך שנה. אם, במהלך תקופה של שנה וחצי מתום תקופת ההרחקה בפועל תעבור הנקבלת עבירה של הונאה בבחינה, יופעל עונש זה.
 - ג. פסילת המבחן נשוא הקובלנה.

הטענות בערעור

11. בערעור שלפנינו טוען בא כוח המערערת כי נפל פגם בשורש ההליך בכל הנוגע לייצוג המערערת בבית הדין דלמטה על ידי סטודנטית, המשמשת כסנגורית ממונה מטעם אגודת הסטודנטים. אולם, במהלך הדיון בערעור ולבקשתנו חזר בו בא כוח המערערת מהטענה דלעיל, ומשכך לא נוסף דברים ביחס לטענה שטוב לה לו לא הייתה באה לעולם.
12. בנוסף טוען בא כוח המערערת כי טעה הממונה על המשמעת בהרשיעו את המערערת בעבירה של ניסיון להונאה תוך הסתמכותו על עדות המשגיחה ועשיית שימוש שגוי בחזקה הנזכרת בסעיף 6 דלעיל. כמו כן,

13. לעומתו טוען בא כוח הקובלת כי אין מקום להתערב בפסק דינו של הממונה על המשמעת, שהחליט כי הסבריה של המערערת אינם מניחים את הדעת, ומשכך לא הצליחה בהעברת נטל החזקה הנזכרת בסעיף 6 דלעיל. בא כוח הקובלת שב ומדגיש כי הממונה על המשמעת לא נתן אמון בתשובותיה ובהסבריה של המערערת באשר להתנהגותה במקרה דנן. בא כוח הקובלת מוסיף, באשר לגזר דינה של המערערת, כי לשיטתו, במידת עונשה יש אפילו הטיה לקולא, ומכל מקום אין מקום להתערב בו.

היש מקום להתערב בהכרעת הדין?

14. בתיק משמעתי של ע/6/89, נקבע כי: "הלכה פסוקה היא בפני רשויות השיפוט שכאשר הוכח שתלמיד החזיק בחומר שאסור היה להכניסו לחדר הבחינה, חזקה עליו שהביאו מתוך כוונה לעשות בו שימוש, קרי: מתוך כוונת הונאה. במקרה כזה מוטל עליו להציג הסבר המניח את הדעת להימצאותו של אותו חומר ברשותו, שלא בכוונה להונות...". אנו עוסקים כאן בחזקה עובדתית, שהיא למעשה נגזרת של החזקה הכללית, שאדם מתכוון לתוצאות הטבעיות של מעשיו. בית הדין רשאי (אך אינו חייב) לפנות לחזקה זו ולהפעילה (להלן: "החזקה"); ובמהלכם הרגיל של הדברים ובהעדר נסיבות מיוחדות, הוא אכן יעשה כן. אולם, בהיות החזקה חזקה שבעובדה ניתן מכוח הדין לעולם לסותרה, והנטל לסתור הוא על הצד שכנגדו היא פועלת.

15. המערערת הודתה בהכנסת החומרים האסורים לאולם בו התקיימה הבחינה. היה עליה, לפיכך, לעורר ספק סביר ביכולת ליישם את החזקה הנזכרת בנסיבות המקרה בהן עסקינן. כל ספק המועלה בדבר תחולת החזקה במקרה הנדון יפעל לטובת המערערת וימנע את הפעלת החזקה. אולם, היה ולא הצליחה המערערת לשאת בנטל הטלת הספק בחזקה, הרי שבדרך כלל תקום החזקה כנגדה, על כל התוצאות הנובעות ממנה.

16. בדקנו אם המערערת עמדה בנטל הבאת הראיות לשם סתירת החזקה. מובן כי הממונה על המשמעת, העדיף את גרסתה של המשגיחה ומטבע הדברים דחה את הסבריה של המערערת.

17. בית הדין לערעורים לא מתערב, בדרך כלל, בשיקול דעתה של הערכאה הדיונית, בבואו להעריך את מהימנות העדים, ואין לו אף כלים להתרשם מעדותם. כל אלה הם נחלתה של הערכאה הרואה ושומעת את העדים. התערבות בית הדין לערעורים מוגבלת, לפיכך, למצבים בהם בולט מהכרעת הדין של בית הדין דלמטה כי שגתה אותה ערכאה בהערכת המהימנות או בהענקת משקל לעדות זו או אחרת.

18. המקרה שלפנינו אינו מסוג המקרים שראוי להתערב בהם. הכרעת דינו של הממונה על המשמעת מבוססת ומעוגנת היטב בחומר הראיות. המערכת האוניברסיטאית מיידעת את הסטודנטים על המותר והאסור בהכנסת חומרים לאולמות בהם מתקיימות הבחינות השונות. המערערת נתפסה, בשעת המבחן, עם מכשיר טלפון נייד ועם חבילה בת מספר דפים המהווה חומר אסור לשימוש בעת המבחן.

19. המעשה האסור, על פי הגדרת העבירה, בוצע והוכח בעצם המצא הדפים ברשות המערערת במהלך הבחינה. אשר למחשבה הפלילית הנדרשת, המערערת הייתה מודעת להמצאות הדפים בכיס מעילה לפחות מהרגע שחזרה מהשירותים, נדרשה לרוקן את כיסיה, והעדיפה להשאירם שם. טענת המבוכה שבהוצאת הדפים בפני הכיתה לא זכתה, ככל הנראה, לאמון מצד הממונה על המשמעת. כוונת השימוש בחומר אסור במהלך הבחינה, קרי כוונת ההונאה, נלמדת בעזרת החזקה מתוך עצם החזקת החומר האסור בעת הבחינה, בהעדר ספק סביר בדבר תחולת החזקה בנסיבות המקרה. כך נוצרת המחשבה הנדרשת להוכחת העבירה, ויחד עם המעשה האסור מגבשים שני הרכיבים את יסודות ניסיון ההונאה.

20. אין בפנינו כל נתונים המצביעים על שגגה בהכרעת דינו של הממונה על המשמעת. ומשלא שוכנענו שיש מקום להתערב בהכרעת דינו של הממונה, ההרשעה הבסיסית שרירה וקיימת.

היש מקום להתערב בגזר-הדין?

מצאנו לנכון לסקור מספר פסקי דין שנתנו בשנים האחרונות בסוגיה הנדונה ואת העונשים שנגזרו בהם.

12. בתיק משמעת ד/ 58/2003, הורשעה הנקבלת בהונאה בבחינה. בהסכמה שהתגבשה בין הצדדים, במהלך הטיעונים לעונש, בהסתמך על הנסיבות האישיות המיוחדות של הנקבלת ועקב גורם מקל נוסף (עניין היכולת הדלה של כיתוב אסור, באותה סיטואציה, להשפיע על הצלחתה של הנקבלת בבחינה) נגזרו על הנקבלת העונשים הבאים:

פסילת הקורס במסגרתו בוצעה העבירה, והרחקה על תנאי לתקופה של שנתיים, למשך שנה. התנאי יופעל בכל עבירה של הונאה בבחינה או הפרת הוראות בבחינה.

22. בתיק משמעת ד/ 47/95, הורשעה הנקבלת בעבירה של ניסיון הונאה בבחינה, אחר שהטמינה חומר אסור לשימוש במבחן בחדר הנוחיות במטרה לעשות בו שימוש במהלך המבחן. הממונה על המשמעת גזר עליה עונש של הרחקה מן הלימודים לתקופה של שני סמסטרים והוסיף "הפסיקה המשמעתית נוטה להימנע מהבחנה חדה בין עבירת ניסיון לעבירה מושלמת, אף שנראה לי כי מן ההכרח הוא שתהיה התחשבות מסוימת בהבחנה זו. לעניין עבירה מושלמת של הונאה בבחינה העונש המקובל הוא הרחקה לשנה וחצי, וניתן אם כן להסתפק בנסיבות העניין בהרחקה לתקופה של שני סמסטרים".

32. בתיק משמעת ד/ 21/95, הורשעה הנקבלת בהונאה בבחינה אחר שהצטייד בפתקים עליהם היה כתוב חומר הרלבנטי לבחינה, והוא מנסה להיעזר בחומר זה בעת הבחינה. הממונה על המשמעת אז, ציין בגזר דינו בין היתר כי: "רמת הענישה המקובלת במקרים של העתקה בבחינה הנה הרחקה בפועל מן הלימודים לתקופה של שנתיים ואינני רואה לעניין זה הבדל עקרוני בין הרשעה בהונאה בבחינה ובין הרשעה בניסיון להונות." הממונה על המשמעת הקל בעונשו של הנקבל על מצב נפשי קשה, קשיים כלכליים ומחלה קשה של אחיו. הנקבל הורחק מהאוניברסיטה למשך עשרה חודשים מיום גזר הדין, אולם ניתנה לו אפשרות לגשת למבחן הגמר.

42. בתיק משמעת ד/2003/32 הורשעה הנקבלת בעבירה של ניסיון לביצוע הונאה בבחינה, אחר שלפני המבחן הטמינה בחדר הנוחיות סיכומים של חומר הרלבנטי לבחינה ויצאה במהלך הבחינה לחדר הנוחיות על מנת להביט בסיכומים. בטיעוניה לעונש, הביעה הנקבלת חרטה עמוקה והדגישה את הרקע הכלכלי הקשה ממנו היא מגיעה כמו גם את הקשיים הרבים עמם התמודדה תוך כדי לימודיה באוניברסיטה. לעניין זה הביאה הנקבלת למתן עדות את מורה הקורס. סגן הממונה על המשמעת דאז גזר כי הנקבלת תורחק לתקופה של שנה מהאוניברסיטה, כאשר תקופת ההרחקה תחל בסמסטר הראשון, ובמהלך הסמסטר השני תהא הנקבלת רשאית ללמוד קורס אחד בלבד – הקורס לו היא זקוקה לשם סיום חובותיה. בנוסף נקבע לנקבלת עונש של הרחקה על תנאי למשך שנה.

52. בתיק משמעת ד/2005/35'א' הודה הנקבל במסגרת הסדר טיעון, באישום של ניסיון הונאה והפרת הוראות אחר שהכניס לבחינה ספר ועליו כיתובים אסורים. הממונה על המשמעת קיבל את הסדר הטיעון וגזר על הנקבל את העונשים שהוסכמו והם: הרחקה על תנאי לשנתיים כאשר תקופת התנאי תעמוד על שנתיים ותופעל במקרה של הפרת הוראות, נזיפה ופסילת הקורס על כל ההישגים הלימודיים בו.

62. בתיק משמעת ד/2004/37 הורשעה הנקבלת בעבירות של הפרת הוראות והונאה אחר שבשעת המבחן החזיקה ברשותה מסמכים המכילים את תקציר החומר הנבחן. הצדדים באותו תיק הגיעו להסדר בדבר הענישה, שאושר על ידי הממונה על המשמעת: הבחינה נשוא ההרשעה תיפסל והנקבלת תידרש לעבור אותה שנית. כמו כן, ימנעו מהנקבלת אישורים אקדמאיים המעידים על לימודיה למשך 18 חודשים מיום מתן פסק הדין. בנוסף הורחקה הנקבלת על תנאי למשך שנה לתקופה של שנתיים מיום מתן פסק הדין.

72. בתיק משמעת ד/2005/21, הורשעה הנקבלת, על פי הודאתה, בעבירות של הונאה והפרת הוראות. הצדדים הסכימו ביניהם על העונש שיוטל על הנקבלת וסגן הממונה על המשמעת אימץ את ההסכמה לאמור: הרחקה לשנת לימודים ובנוסף הרחקה על תנאי לשני סמסטרים לתקופה של שנתיים מיום חזרתה של הנקבלת ללימודים אם תעבור שוב עבירה של הונאה ו/או הפרת הוראות.

העונש שהושת על המערערת

82. בהתאם לרף הענישה אשר נסקר דלעיל, העונש אשר הושת על המערערת הוא מינימאלי ובא בגדר המידתיות הסבירה. הרחקה בפועל מהלימודים בעקבות הרשעה בהונאה או ניסיון הונאה בבחינות, הוא חיוני, ככלל, כדי להדגיש את חומרת העבירה לפי כל אמת מידה וזו העוסקת בחיי האוניברסיטה בפרט. רק כך יישמר יסוד ההרתעה הנדרש ויודגש, מהיבט נוסף, משקלו וחשיבותו המיוחדת של הטוהר האקדמי. רק בנסיבות יוצאת דופן, במישור הענייני או האישי, יש מקום לסטות מכלל זה.

92. המערערת לא הציגה כל נסיבות אישיות או מיוחדות, אשר עשויות היו להביא לסטייה מרף ענישה זה. יש להביא בפני ציבור הסטודנטים באוניברסיטה מסר חד משמעי לפיו בעבירות של הונאה או ניסיון הונאה, צפוי עונש כבד ומרתיע אשר יוביל, יש לקוות, לצמצום העבירות המשמעתיות מסוג זה.

30. אין מנוס מלהציב תג מחיר של הרחקה בפועל מן הלימודים לעבירות ההונאה וניסיון ההונאה. המדובר בעבירות היורדות לשורש ההויה האוניברסיטאית, קרי האמון בין המוסד האקדמי, המרצה והסטודנט באשר לאופן השגת הציון בעבודה או במבחן. לא יעלה על הדעת, שסטודנט ינסה להשיג ציון טוב בעבודה, שהתבקש להגיש במסגרת לימודיו, או במבחן בדרך בלתי הולמת ולא יתן על כך את הדין, בדרך אשר תשמש להרתעתו שלו מלשוב על אותו מעשה, ושל חבריו לספסל הלימודים. במקרה בו עסקינן, הרחקה בפועל מהלימודים למשך סמסטר אחד, מהווה ענישה מינימאלית אשר לבטח אינה חורגת מגדר המידתיות הסבירה.

סיכום

13. לאור האמור לעיל, אנו מחליטים להשאיר את הכרעת דינו וגזר דינו של הממונה על המשמעת על כנם; למעט מחיקת עונש ההרחקה על תנאי למשך שנה. הענישה על תנאי תועלתו מועטה בנסיבות המקרה. אם תשוב המערערת ותבצע עבירה דומה בעתיד ותורשע בדין, יילקח הדבר, לבטח, בחשבון בעת קביעת העונש.

ניתן היום, יום _____ בחודש ספטמבר שנת 2006 שלא בנוכחות הצדדים. המזכירות האקדמית תודיע לצדדים את נימוקי הערעור.
פסק הדין יפורסם ללא שמות הצדדים.

עו"ד דביר פלג

חבר מותב

פרופ' משה מברך

חבר מותב

פרופ' אליעזר לדרמן

נשיא ביה"ד לערעורים